

VU Research Portal

Een kwestie van frames : of: hoe het ene woord het andere meebrengt

Martin, W.J.R.

2006

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Martin, W. J. R. (2006). *Een kwestie van frames : of: hoe het ene woord het andere meebrengt*. Vrije Universiteit.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Een Kwestie van Frames

prof.dr. W.J.R. Martin

TB

13019

vrije Universiteit

Een Kwestie van Frames

Of: hoe het ene woord het andere meebrengt

prof.dr. W.J.R. Martin

*Rede uitgesproken ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar Lexicologie
aan de faculteit der Letteren van de Vrije Universiteit op 21 september 2006.*

Mijnheer de rector, Waarde collega's, Dames en heren,

Als ik u zou vragen waar u was en wat u deed op dinsdagmiddag 19 april 1988 dan zal allicht niemand onder u mij daarop spontaan een antwoord kunnen geven. Toch is het zo dat een aantal mensen thans aanwezig, op die dag in Amsterdam waren en, op dezelfde plek, de aula van deze universiteit, op hetzelfde uur, naar dezelfde spreker luisterden die een rede hield met dezelfde, of beter, nagenoeg dezelfde, titel als nu het geval is. Overigens denkt u bij het horen of zien van die titel misschien wel dat die spreker u in het ootje wil nemen. Misschien wil hij wel exact dezelfde rede houden, op één woord na: de titel – toen: *een kwestie van woorden*, nu: *een kwestie van frames*, ervan uitgaande dat u toch niet meer weet waar u was en wat u deed op dit uur zo'n kleine twintig jaar geleden.

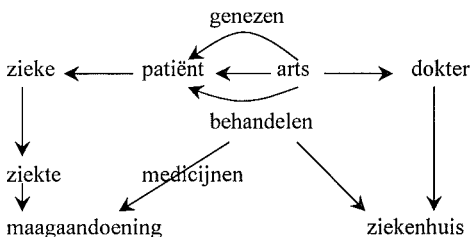
Ik zal maar meteen bekennen dat uw veronderstelling juist is. Ik bedoel niet dat ik u in het ootje wil nemen, al zou dat natuurlijk wel een prachtig beeld opleveren. U moet zich dat voorstellen: u zit hier voor mij en ik maak, zonder dat u dat meteen merkt een kringetje, een o-tje om u heen. Maar dat wil ik helemaal niet, laat staan dat ik het überhaupt zou durven. Wat ik wel wil, is het met u hebben over hetzelfde onderwerp als toen, bijna twintig jaar geleden, namelijk over lexicologie. Toegegeven, de titel laat weinig verschil vermoeden: welgeteld één woord. En toch weet u dat één woord soms het verschil kan maken. Het verschil tussen *ja* of *nee*, *alles* of *niets*, *nu* of *nooit*, het verschil tussen *to frame* or *not to frame*.

Hoe dan ook, als iemand na twintig jaar onderzoek en onderwijs in de lexicologie tot de conclusie komt dat lexicologie niet alleen een kwestie van woorden, maar ook en vooral een kwestie van frames is, is de oogst dan rijk of mager? Het is niet aan mij om daarover te oordelen. Wat ik wel wil doen in de komende tijd is samen met u terugblikken op wat ik toen heb beweerd en die standpunten confronteren met wat ik nu daarover denk. Uiteraard zal ik mij, gezien de tijdslimiet, tot het essentiële beperken. Dit betekent dat ik de rede van toen niet als een letterlijke check-list zal volgen/gebruiken, maar wel dat ik de grote thema's daaruit, zaken als het onderzoeksobject, het lexicon en zijn organisatie, woordbetekenis en woordcombinatoriek, en de relatie van lexicologie met andere (sub)disciplines ook nu de revue zal laten passeren.

Lexicologie: of hoe het ene woord het andere meebrengt

Een van de leukste en meest markante dingen in taal zijn de uitdrukkingen en vaste verbindingen. Dat heeft o.m. te maken met het feit dat vaste verbindingen of uitdrukkingen heel vaak een soort van achtergrondkennis impliceren, meer zijn dan zij op het eerste gezicht lijken. Hoewel, er zijn uitdrukkingen en uitdrukkingen. Neem nu een zinnetje als 'het ene woord brengt het andere mee'. Voor het ene deel van de Nederlandstaligen, de Nederlanders onder u, is dit een uitdrukking die zij nog niet of niet zo vaak hebben gehoord, een soort taalcreatie dus. Voor het andere deel, de Vlamingen, is het net andersom: voor hen gaat het om een cliché, een vaste, ingesleten uitdrukking. Zij kunnen moeiteloos als zij het eerste deel van de uitdrukking te horen krijgen het tweede deel aanvullen: *het ene woord..... bracht het andere (met zich) mee*. Daarenboven heeft deze uitdrukking niet voor iedereen dezelfde betekenis: voor de Nederlanders heeft de zin een vrij letterlijke betekenis – het ene woord roept het andere op –, voor de Vlamingen krijgt hij naast de letterlijke, denotatieve ook nog een connotatieve, emotionele lading: hij komt vaak voor in de context van woord en wederwoord en dat kan tot een niet te stoppen escalatie, een conflict leiden.

Voor een lexicoloog is een dergelijk zinnetje *gefundenes Fressen*. In één klap, in één zinnetje, kan hij laten zien waar het de lexicologie om te doen is: hoe het ene woord het andere oproept, hoe dat tot een lexicale explosie kan leiden, en hoe, voor deze moeilijk beheersbare situatie, een oplossing dient gevonden te worden. Dat het ene woord het andere oproept is makkelijk te demonstreren. Kijk maar. Kijk hoe *arts patiënt* 'met zich meebrengt' en onderhand *behandelen* heeft meegenomen en hoe *patiënt* op zijn beurt *zieke* oproept en die op zijn beurt *ziekte* etc., etc.

Figuur 1: Lexicologie als studie van hoe het ene woord het andere meebrengt.

Met het bovenstaande voorbeeld heb ik willen aantonen dat het ene woord het andere *niet toevallig* meebrengt en dat dus net zomin als een grammatica een losse verzameling combinatieregels is, zo ook het lexicon geen losse verzameling woorden is zoals een traditioneel verklarend woordenboek in feite suggereert. In dit opzicht bieden *frames* een mogelijkheid om greep op het lexicon te krijgen, om de lexicale explosie in te dammen, om structuur in het lexicon aan te brengen, om lexica te organiseren.

De vraag is nu om welke structuur/organisatie het dan wel gaat, een kwestie die ik in de volgende paragraaf aan de orde stel.

Criteria voor de organisatie van lexica

Als lexica, net zoals grammatica's, componenten binnen een systeem zijn waarmee een gebruiker taal kan produceren en verstaan, dan moeten zij, net zoals die grammatica's, aan bepaalde criteria die het taalgebruik zelf stelt, voldoen. Vanuit de grammatica en met name vanuit de syntactische component zijn ons een aantal van deze vereisten bekend. Zo bv. is het algemeen aanvaard dat een grammatica aan de creativiteit, de dynamiek, het 'leven' van het taalgebruik dient recht te doen. Meestal denkt men daarbij aan het moeiteeloze produceren door de taalgebruiker van almaar nieuwe zinnen, maar evenzeer geldt, dat de betekenis van woorden niet een statisch, maar een dynamisch gegeven is. Woorden breiden nl. makkelijk hun betekenis uit. Met de komst van de computer en het internet bv. hebben woorden als *muis*, *surfen*, *web* en *klikken*, om er maar een paar te noemen, plotseling een nieuwe, andere, bijkomende betekenis gekregen. Als we op zoek zijn naar een passende representatie/organisatievorm voor het lexicon dan dienen we dus met deze dynamiek rekening te houden. In dat opzicht stelt het taalgebruik aan het lexicon de eis dynamisch te zijn, iets wat in een (traditioneel) woordenboek meestal niet gerealiseerd wordt. In de twaalfde druk van *Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse Taal* (1992) worden bv. wel drie betekenissen van *web* opgesomd, maar hoe van daaruit de vierde betekenis, die van het *www*, die wel in de volgende druk van 1999 voorkomt, kan worden afgeleid of eraan gerelateerd is, wordt niet duidelijk/explicit gemaakt (1). Dit is trouwens geen specifiek verwijt aan Van Dale: verklarende woordenboeken 'voorspellen' geen betekenissen of maken

betekenisdynamiek nauwelijks inzichtelijk. Hier zijn de verwachtingen/eisen die aan woordenboeken, resp. lexica gesteld worden blijkbaar fundamenteel van elkaar verschillend. Een andere verwachting die men t.a.v. een lexicon mag koesteren, kan door het volgende voorbeeld verduidelijkt worden. Stel dat er ons een bepaald woord niet meteen te binnenschiet. In zo'n geval nemen wij doorgaans onze toevlucht tot een 'surrogaat', een 'plaatsvervanger'. Vaak is dat een 'buur' van het niet-beschikbare woord. In het geval van *beurtbalkje* bv. zou dat kunnen zijn: *staaffe* of *kassa* of *boodschappen doen* of *scheiden* (van *zaken/goederen/boodschappen*). Zoals men kan merken zit er een systematiek in deze burens, deze verwanten, deze relaties. *Staaffe* is een 'hoger', minder specifiek begrip dan *beurtbalkje* (*beurtbalkje* is dus een soort *staaffe* en zal derhalve bepaalde kenmerken (bv. de vorm van *staaffe*) overnemen). *Kassa* duidt op een plaatsrelatie (*waar vind je beurtbalkjes?*). *Boodschappen doen* wijst op een omstandigheid (*wanneer, in welke omstandigheden gebruikt men beurtbalkjes?*) en *scheiden* (van *goederen zoals boodschappen*) ten slotte verwijst naar de functie van het *beurtbalkje*. Hiermee moge duidelijk zijn dat, wanneer wij proberen iets terug te vinden in ons mentale lexicon, wij dat niet op de bonnefooi doen, maar gebruik maken van een bepaalde structuur, een wijze waarop het lexicon gestructureerd lijkt te zijn. Met andere woorden, de eenheden in het lexicon hebben een verhouding met/een 'plaats' ten opzichte van elkaar en van deze onderlinge relatie maken wij gebruik bij de productie en perceptie van taaluitingen. Om de vergelijking met grammatica's verder door te trekken: net zoals een gebruiksgrammatica niet alleen dynamische, maar ook onderling gerelateerde regels dient te bevatten (2), zo ook dient een gebruiksllexicon én dynamisch, én relationeel geordend te zijn.

Er is nog een derde belangrijk aspect dat een rol speelt bij de organisatie van lexica. Juist bij een dynamische en relationele betekenisopvatting zijn niet alle betekenissen even prominent, maar is de ene betekenis afleidbaar uit de andere. Bij *muis* bv. kunnen wij stellen dat de DIER-betekenis de meest centrale is. Dit doen wij op grond van het feit dat dit de betekenis is waar we spontaan aan denken als we het woord buiten een specifieke context te horen krijgen. Overigens is deze centrale, of basis-, of prototypische betekenis, vaak ook de meest frequente, maar dat hoeft niet noodzakelijk zo te zijn omdat frequentie nu eenmaal erg contextgevoelig is. Zo zal in een computerhandboek niet de DIER- maar wel de APPARAAT-betekenis (die van *computermuis*) de meest frequente zijn en in feite ook degene die we in die context bij voorkeur verwachten. Vandaar ook dat we kunnen stellen dat het lexicon naast dynamisch en relationeel ook preferentieel georganiseerd is. Preferenties impliceren niet zozeer een opsomming van verschillende mogelijkheden met de meest waarschijnlijke voorop, maar wel de vaststelling van een defaultwaarde die als algemeen geldend verwachtingspatroon wordt gehanteerd en als zodanig ook gehandhaafd blijft zolang er geen indicaties zijn die op het tegendeel wijzen. In het concrete geval *muis* betekent dit dus dat het verwachtingspatroon DIER wordt opgeroepen tenzij er een indicatie is die op het tegendeel wijst. Op mijn zoektocht naar een lexicaal model dat voldeed aan de eisen van een

- dynamische
- relationele
- en preferentiële organisatievorm

ben ik bij *frames* terechtgekomen.

Wat *frames* zijn en waarom ze zo geschikt zijn als organisatieformalisme probeer ik in wat volgt duidelijk te maken.

Frames en frames

Het werk dat mij het meeste heeft beïnvloed en geholpen op weg naar een *framebased*, een *framegebaseerd lexicon* is de verzameling artikelen geweest die onder de redactie van Martha

Evens in 1988 verscheen met als titel *Relational Models of the Lexicon* (Cambridge, Mass.). Dit werk bevatte naast stukken van Evens zelf, ook artikels van John Sowa, Igor Melčuk, William Frawley, Thomas Ahlswede en anderen. Daarenboven was het een bevestiging van een idee/metafoer die al een tijdje eerder in de lucht hing: de idee dat het mentale lexicon als een groot semantisch netwerk georganiseerd was en dat hiervoor diverse representatievormen, waaronder *frames*, als een soort van notationale varianten konden worden gebruikt (3). Snel werd mij duidelijk dat er binnen de taalkunde minstens twee *framescholen* waren, de ene meer 'taal'- (syntactisch) georiënteerd (Fillmore e.a.), de andere meer 'kennis'- (buitentalig) georiënteerd (Minsky e.a.). De school van Fillmore leidde uiteindelijk tot het FrameNet-project waarbij semantische frames van het type *sell* werden geconstrueerd (zie tabel 1) en gedefinieerd als: 'schematic representations of situations involving various participants, props and other conceptual roles, each of which is a frame element. The semantic arguments of a predicating word correspond to the frame elements of the frame or frames, associated with that word' (From FrameNet website).

SELL

ISA	commercial transaction
SELLER	who sells?
GOODS	what is sold?
BUYER	to whom is sold?
CONDITION	for what is sold?

Tabel 1: Voorbeeld van een semantisch frame à la Fillmore met frame-elementen (gebaseerd op Fillmore/Johnson/Petruck 2003).

Aan de semantische frame-elementen werden vervolgens syntactische realiseringen gekoppeld. In de woorden van de FrameNet-makers: 'FrameNet identifies and describes semantic frames, and analyzes the meanings of words by directly appealing to the frames that underlie their meanings and studying the syntactic properties of words by asking how their semantic properties are given syntactic form' (Fillmore/Johnson/Petruck 2003: 235). Tegenover het *syntactico-semantische frame* van Fillmore staat het zgn. *knowledge frame* dat Minsky als eerste in 1975 in de wereld van o.m. de *Computationale Taalkunde* en de *Kunstmatige Intelligentie* introduceerde. Zoals de naam 'knowledge frame' laat uitschijnen wilde Minsky een model ontwikkelen 'dat zou toelaten op een geformaliseerde manier de kennisaspecten te representeren die met de menselijke perceptie en het begrijpen van teksten verbonden zijn. Op die manier zou die kennis ook voor een computer toegankelijk worden' (Wermuth 2005: 159-160).

Van Minsky heb ik in eerste instantie de vorm overgenomen: het *slot-filler*-formaat waarbij de *slots* algemene conceptuele relaties voorstellen en *fillers* de specificaties zijn van die algemene categorieën. Wat de inhoud betreft, gaat het bij Minsky om een soort verwachtingspatroon dat in een nieuwe situatie opgeroepen of aangepast wordt. In de woorden van Minsky zelf: 'A frame is a datastructure for representing a stereotyped situation... It is a collection of questions to be asked about a hypothetical situation. It can be viewed as an organized matrix of slots for given states of affairs' (Minsky 1977: 355). Die *states-of-affairs* kunnen bij Minsky zeer uiteenlopend zijn bv. entiteiten als 'woonkamer' of gebeurtenissen (*scenes*) als 'verjaardagsfeestje'. Wat beide gemeen hebben, is dat ze slechts in een *frame*, een context, tegen een achtergrond van gemeenschappelijke, op grond van culturele conventies gevormde kennis, kunnen worden begrepen. Tegen deze achtergrond

heb ik de conceptuele betekenis van woorden door middel van wat ik *conceptueel-
semantische frames* noem, proberen weer te geven zoals o.m. blijkt uit het frame voor
muziekinstrumenten dat hierna volgt.

MUZIEKINSTRUMENT

SLOTS

FILLERS

ISA

blaas/strijk/snaar/percussie... instrument

FUNCTIE

indien andere dan muziek maken

MATERIAAL

GROOTTE

vergeleken met andere leden van de (sub)categorie

VORM

ONDERDELEN

MATERIAAL

GROOTTE

VORM

AANTAL

TOEBEHOREN

MATERIAAL

GROOTTE

VORM

AANTAL

GELUID

typisch geluid dat geproduceerd wordt

GEBRUIKER

typische gebruiker

MANIER VAN GEBRUIKEN

HOUDING VAN GEBRUIKER

POSITIE VAN INSTRUMENT vis-à-vis de gebruiker

MECHANISME

OORSPRONG

GENRE

typisch muziekgenre waarin instrument wordt gebruikt

GELIJKENIS

lijkend op

Tabel 2: Voorbeeld van een 'Minskyan' frame (gebaseerd op Martin 2003: 14).

Uit het bovenstaande zullen de voornaamste eigenschappen van de door mij gehanteerde
semantische frames duidelijk geworden zijn. Ik zet ze nog even op een rijtje (4):

- conceptueel-semantische frames zijn kenniscusters die de conceptuele betekenis van woorden in een slot-filler-formaat weergeven, zij maken geen strikt onderscheid tussen zgn. talige en zgn. encyclopedische kennis, toch weerspiegelen zij de subjectieve, stereotype kennis van taalgebruikers zoals dat uit hun taalgebruik (zowel passief als actief) blijkt;
- conceptueel-semantische frames zijn definitiemodellen: zij 'leggen' de betekenis 'vast' van woorden door middel van relaties (slots) met andere woorden, i.e. (zoveel mogelijk) gelexicaliseerde concepten;
- conceptueel-semantische frames zijn type- of categoriegebonden. In dat opzicht is het hierbovenstaande frame (tabel 2) een min of meer leeg, ondergespecificeerd frame (het bevat alleen een verduidelijking en/of een keuzelijst e.d.). Het frame kan immers pas zijn specifieke invulling krijgen (zijn specifieke *fillers*) wanneer het om een concreet lid/*token* van de categorie/het *type* gaat. Zo kan het frame voor het *token viool* gespecificeerd worden als:

VIOOL

ISA strijkinstrument

ONDERDELEN

(1) kast

GROOTTE:	klein
VORM:	langwerpig rond in het midden ingesnoerd betrekkelijk plat met klankgaten

(2) snaar

AANTAL:	vier
---------	------

Tabel 3: Semantisch frame voor viool (muziekinstrument) op basis van GVD14. (viool 1 = strijkinstrument, dat uit een langwerpig ronde, in het midden ingesnoerde, betrekkelijk platte, kleine kast met klankgaten bestaat en met vier snaren bespannen is (de g, d, a en e)).

Uit het bovenstaande blijkt dat *Van Dale* viool vooral *partonomisch* definieert en daarbij nogal wat moeilijkheden ondervindt om de vorm van (een van) de onderdelen verbaal te omschrijven.

Een andere 'kennisbron', het *Collins Cobuild English Dictionary for Advanced Learners*, 3rd ed. 2001, maakt bij de definitie van *violin* bv. van andere fillers gebruik. Eerst geef ik de letterlijke definitie uit Collins-Cobuild, daarna de frame-representatie.

Violin

'A violin is a musical instrument. Violins are made of wood and have four strings. You play the violin by holding it under your chin and moving a bow across the strings.'

In frameformaat wordt dat:

VIOLIN

ISA	musical instrument
MATERIAL	wood
PARTS	string
	NUMBER: four
ACCESSORIES	bow
MANNER-OF-PLAYING	hold violin under chin and move bow across strings

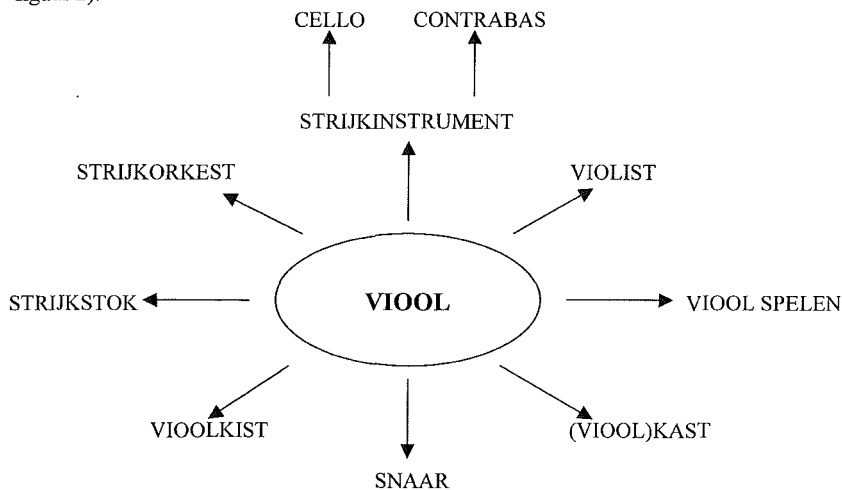
Tabel 4: Semantisch frame voor violin op basis van Collins Cobuild English Dictionary for Advanced Learners, 3rd edition.

De twee verschillende invullingen van een frame voor hetzelfde concept (*viool/violin*) laten zien dat een semantisch frame zoals hier opgevat niet als een *check list* fungeert waarin noodzakelijke en/of voldoende kenmerken te vinden zijn om categorieën/concepten te onderscheiden. Het gaat veeleer om een maximaal verwachtingspatroon dat een groot reservoir aan kenmerken/slots kan oproepen waarbij aan deze slots een verschillende status kan worden toegekend (5). In geval van *viool/violin* is in feite alleen het slot FUNCTION noodzakelijk (*make music/muziek maken*). In geen van beide bronnen wordt het expliciet

opgegeven maar zoals u aan de invulling van het ISA-slot kan zien, is het bij allebei geïmpliceerd.

Een framegebaseerd lexicon

Uit wat voorafgaat zal duidelijk geworden zijn dat een framegebaseerd lexicon in feite bestaat uit vormeenheden (FU's: Form Units) verbonden met een semantisch frame, samen vormen zij een lexeem, een *lexical unit* of lexiconeenheid. Zo een lexiconeenheid bevat ook nog andere informatie (bv. syntactische en pragmatische) maar die laat ik even terzijde. Kunnen we nu stellen dat een lexicon dat *semantische frames* bevat zoals hierboven voorgesteld, ook daadwerkelijk aan de drie eerder gestelde organisatievereisten voldoet? Wat het relationeel aspect betreft, kan dit geen probleem zijn: hoewel de fillers in het frame zowel concepten als conceptuele categorieën kunnen zijn (die dan weer op hun beurt frames en subframes kunnen oproepen) zijn deze meestal ook gelexicaliseerd zodat er een netwerk van aan elkaar verbonden woordbetekenissen ontstaat. Zo bv. wordt *viool* met *strijkinstrument* verbonden (ISA-relatie) en van daaruit o.m. met *cello* en *contrabas*, maar ook met *strijkorkest* (gebruiker-relatie) en met *violist* (gebruiker-relatie), *viool spelen* (gebruiker-relatie), *(viool)kast* (deel-relatie), *vioolkist* (container-relatie) (6), *snaar* (deel-relatie), *strijkstok* (toegehoren-relatie) etc., etc. Op die manier vormt het lexicon één groot semantisch web en heeft elk woord (elke conceptuele woordbetekenis) daarin zijn eigen mini-web of familie (zie figuur 2).

Figuur 2: Mini-web voor viool.

De twee andere aspecten (dynamiek en preferentiële structuur) wil ik graag met wat volgt adstrueren. Semantische frames lenen zich uitstekend tot betekenisverschuivingen (metonymie en/of metafoor). Dat komt door het feit dat er verschillende perspectiefmogelijkheden zijn bij de slots en verschillende waardemogelijkheden bij de fillers. *Viool* bv. hoeft niet noodzakelijk vanuit het perspectief INSTRUMENT beschreven en gedefinieerd te worden. Dat kan ook vanuit het GEBRUIKER-slot wat meebrengt dat het ook zoiets als 'persoon die viool speelt' kan betekenen, net zoals het VORM-slot weer een ander

perspectief, een andere invalshoek biedt op dezelfde informatie (nl. iets wat de vorm van een viool heeft).

Wat voor de slots geldt, geldt ook voor de fillers: ook zij zijn dragers van potentiële betekenisverschuivingen. Stel dat wij voor een werkwoord als het Engelse *destroy* het volgende frame (van het type *change-of-state action*) voorzien:

DESTROY

SLOTS	FILLERS
ISA	change-of-state action
AGENT/FORCE performing the ACTION	human being/natural force
OBJECT undergoing the ACTION	concrete object
MANNER in which the ACTION is performed	violently
INSTRUMENT with which the ACTION is performed	artefacts implying 'destructive power'
RESULT of ACTION	object ceases to exist or cannot be repaired any more

Tabel 5: Semantisch frame voor *destroy* (gebaseerd op Martin 1991 en 2001).

Als men in het bovenstaande frame de filler voor het *affected object*-slot als een defaultwaarde interpreteert, een verwachting voor een klasse met als prototypische filler *geboinv* e.d., dan wordt het duidelijk dat juist het werken met default fillers die 'overruled' kunnen worden het formuleren van betekenisverschuivingen en preferenties op een eenvoudige manier toelaat (7).

Dat het werken met een framegebaseerd lexicon nog andere, bijkomende voordelen biedt, heb ik op andere plaatsen gedemonstreerd (o.m. in Martin 2004). Op één van die *spin-offs* wil ik in het volgende punt wat dieper ingaan.

Frames en collocatiepatronen

De voordelen van een framegebaseerde benadering van het lexicon liggen niet alleen op het niveau van de representatie (zie de voorgaande paragraaf) (8), maar ook op dat van de productie. Met name bij de productie van collocaties, een bij uitstek heikel punt bij het produceren van een (vreemde) taal, kunnen frames goede diensten bewijzen. Een collocatie- of combinatiewoordenboek/bestand maken is immers niet eenvoudig. Het volstaat niet om een corpus te nemen en er de meest frequente combinaties uit te selecteren. Blijkbaar bestaat er geen eenvoudige een-op-een-relatie tussen frequentie en relevantie. Frames kunnen helpen deze moeilijkheid te overwinnen door het feit dat ze ons in staat stellen een *collocatiepatroon* op te roepen. Ik bedoel daarmee het volgende. Bij het frame voor muziekinstrumenten werd er o.m. op gewezen dat het *functieslot*, net zoals bij alle artefacten, prominent aanwezig is. Zo een slot heeft ook een collocatieve tegenhanger die kan worden 'opgeroepen', zoals uit het onderstaande voorbeeld blijkt (waarbij ik uitga van een tweedeling van collocaties in *basis* en *collocator*: een deel dat gespecificeerd wordt en zijn specificatie):

Basis
[M = muziekinstrument]

↓
de instantiëring van
een bepaald M

↓
gong

Collocator
[F = typische functie]

↓
de lexicalisering van een bepaald slot,
bv. het typische functioneren van een
bepaald M

↓
gaan

Vanuit de slots die opgegeven zijn in het frame voor muziekinstrumenten kan men o.m. de volgende 'collocaties' afleiden (ik illustreer met diverse muziekinstrumenten):

• **vanuit het slot FUNCTIE:**

→ [M] [functioneren (op typische wijze)]

bv. de gong gaat

→ [M] [niet functioneren]

bv. de gong zwijgt

→ X [beter doen functioneren] [M]

bv. een viool stemmen

→ [M] [goed functioneren]

bv. de trompet heeft een zuivere klank

→ [M] [slecht functioneren]

bv. de trompet klinkt vals

• **vanuit het slot: GELUID**

→ M [een typisch geluid maken]

bv. de trompet schettert

• **vanuit het slot: GEBRUIKER**

→ X [gebruik maken van] M

bv. trompet spelen

op de trompet blazen

(mil.) de trompet steken

Het bovenstaande is bedoeld om duidelijk te maken dat de kennis die opgeslagen ligt in de semantische frames ons niet alleen in staat stelt om taaluitingen (beter) te begrijpen maar ook om taaluitingen en met name combinaties en collocaties (beter) te produceren.

Dat een dergelijk collocatiepatroon niet alleen maar collocaties bevat en dat niet alle collocaties even... collocatieoneel zijn moge ook duidelijk zijn, maar ook hier kunnen frames behulpzaam zijn zoals ik zal proberen duidelijk te maken in het volgende punt.

Frames en collocaties

Om te begrijpen dat collocaties een deelverzameling zijn van collocatiepatronen dienen we eerst nauwkeuriger vast te stellen wat collocaties nu in feite zijn. Ik ga daarbij uit van de volgende schematische definitie (zie Martin, te verschijnen):

Een collocatie is:

- een groep woorden
- die, conceptueel gesproken, uit twee elementen bestaat: een collocator (determinans) en een basis (determinatum)
- die samen een bepaald syntactisch patroon realiseren (N+N, V+N, A+N, Adv+V, Adv+A)
- en in een bepaalde type gebonden, semantische relatie tot elkaar staan waarvoor geldt dat
  - hoe meer de collocator, conceptueel gesproken, type gebonden is, en hoe meer hij, lexicaal gesproken, token gebonden is,
  - des te meer we te maken hebben met een collocatie, die conceptueel en lexicaal een eenheid vormt, dat wil zeggen, een lexicale collocatie is.

Ik kan hier niet op alle aspecten uit deze (ondergespecificeerde) definitie ingaan, hiervoor verwijs ik naar een andere, nog te verschijnen publicatie (Martin, te verschijnen). Echter bij één ervan, met name bij het laatste, ben ik zo vrij even stil te staan. Uit dit aspect blijkt overigens ook dat het bij collocaties om een categorie gaat met rafelige grenzen zoals verder zal blijken.

Dat een collocatie des te meer een (lexicale) collocatie is naarmate de collocator, conceptueel gesproken, *type* gebonden en, lexicaal gesproken, *token* gebonden is, kan alleen volledig begrepen worden tegen de achtergrond van frames met hun slot-filler formaat. In een concrete combinatie als bv. *koffie drinken* vult *drinken* als filler het slot 'wijze van consumeren', een slot dat typisch is voor het type DRANK. Met andere woorden voor de betekenis van het woord *koffie*, net zoals voor andere dranken, is het zeer relevant dat we hem *drinken*.

Daartegenover staat dat het woord *drinken* helemaal niet gebonden is aan het woord *koffie* op een exclusieve wijze. In feite is *drinken* een defaultwaarde voor alle dranken en is het dus meer *type* dan *token* gebonden. Het gevolg is dat *koffie drinken* in vergelijking met *sterke koffie* weliswaar een lexicale binding vertoont, maar dan in veel mindere mate.

Het bovenstaande zou kunnen laten vermoeden dat de lexicale combinatoriek op basis van (type gebonden) regels en uitzonderingen werkt. De werkelijkheid is echter genuanceerder. Naast regels en uitzonderingen spelen ook nog de productiviteit/algemeenheid van de regels, preferenties en prototypiciteit mee. Op elk van deze aspecten ga ik in wat volgt kort even in (9).

• Type gebonden regels

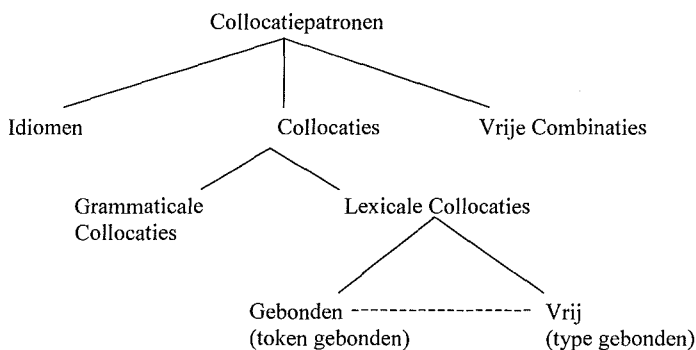
Als we in het Nederlands voor het type 'dranken die bereid moeten worden' het slot BEREIDEN voorzien met als standaard filler (*klaar*)*maken*, dan geldt die 'regel' inderdaad voor *cocktail*, *soep*, *bouillon*, *gin-tonic*, *grog* etc., maar bv. niet voor *koffie* en *thee*, daar gebruikt het Nederlands, althans in zijn Noordnederlandse variant, *zetten* (10). We kunnen nu twee kanten uit: ofwel nemen we aan dat *koffie* en *thee* een subklasse vormen (11) en dus regelmatig zijn, ofwel nemen we het standpunt in dat regels een voldoende graad van productiviteit/ algemeenheid moeten vertonen om als (efficiënte) regel geaccepteerd te worden. Aangezien dit voor *koffie* en *thee* niet het geval is, beschouwen we de collocator *zetten* als niet-voorspelbaar op basis van een (algemene) type gebonden regel. Op die manier kan er een onderscheid gemaakt worden inzake collocationaliteit tussen *koffie zetten* (token gebonden) en *soep maken* (type gebonden). Of: hoe minder productief de regels zijn die de lexicalisering van collocatoren beregelen, hoe meer deze lexicalisering als token in plaats van type gebonden kunnen worden aangezien.

• Preferenties

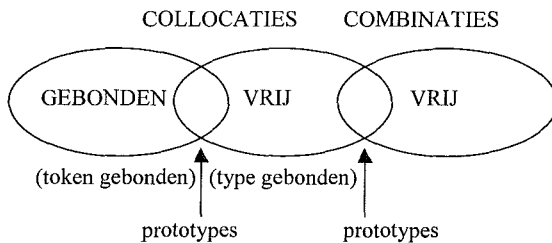
Dat preferenties een rol spelen in het lexicon geldt niet alleen voor betekenissen (cf. supra), maar ook voor combinaties van betekenissen. Ik wil dit met het volgende voorbeeld illustreren. In het Nederlands treffen we een aantal woorden aan die we onder het type '(sociale) vergoeding' kunnen categoriseren. Zo bv. *salaris, uitkering, kinderbijslag, vakantietoeslag* en *pensioen*. Al deze tokens 'erven' vanuit het type het slot 'hoeveelheid' mbt. het bedrag van de vergoeding en kunnen nu een filler krijgen voor 'veel' = *groot, goed, hoog* etc. en 'weinig' = *klein, laag*, etc. Bekijken we nu de concrete lexemen, dan zien we dat de verschillende leden van hetzelfde type een verschillende voorkeur aan de dag leggen voor de mogelijke collocatoren. Zo bv. gaat *salaris* met *goed, hoog, riant* (voor VEEL) en met *klein, laag*, maar niet met *slecht* (voor WEINIG). Hieruit moge blijken dat, wanneer verschillende collocatoren mogelijk zijn, hun distributie vaak een kwestie van voorkeur is. In zo een geval is het combinatorisch gedrag niet of slechts gedeeltelijk type gebonden.

• Prototypiciteit

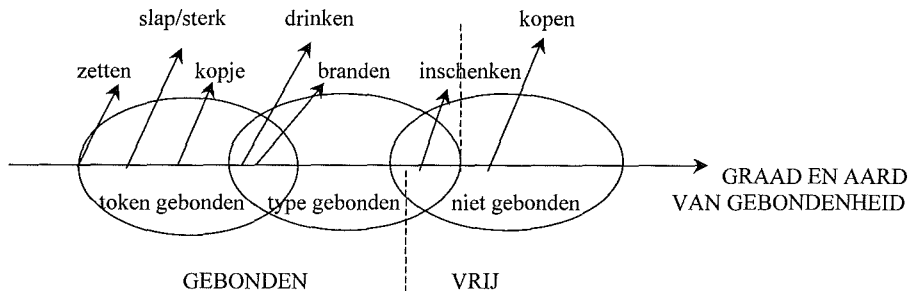
We hebben bij een van de vorige punten gezien dat bij het type 'DRANK (OM GECONSUMEERD TE WORDEN)' een slot 'wijze van consumeren' hoort, met de daarbij horende filler *drinken*. Vanuit dit standpunt gaat het dus om een typische *type gebonden* collocator. Nochtans kunnen we ook afhankelijk van de socio-culturele context combinaties als *wijn drinken, wodka drinken, bier drinken, koffie drinken, thee drinken, melk drinken* etc. in mindere of meerdere mate ook als *token gebonden* aanzien. Dit is zo omdat naast regels ook goede voorbeelden, prototypische gevallen als 'regel' kunnen fungeren. In feite leidt dit tot een *collocationele paradox* (12): via prototypes dringen type gebonden collocaties binnen in de meer token gebonden categorie. In die zin kan *koffie drinken*, een type gebonden collocatie, in zoverre het om een prototypisch voorbeeld gaat, ook als token gebonden worden beschouwd. Op dezelfde wijze kunnen ook prototypische voorbeelden van vrije combinaties in het semantische frame 'binnendringen' en zo als type gebonden worden aangezien. Het bovenstaande leidt tot een typologie en een model voor collocaties zoals weergegeven in de figuren drie en vier en geïllustreerd in figuur vijf.

Figuur 3: Types van Collocatiepatronen.

Figuur 4: Dynamisch Model voor Lexicale Collocaties.

Figuur 5: Lexicale Collocaties en Combinaties met koffie als overlappende categorieën die verschillen in graad en aard van gebondenheid.

Lexicologie en lexicografie

In mijn inaugurele rede van 1988 heb ik het ook gehad over de relatie van de lexicologie met andere (sub)disciplines. O.m. de computationele taalkunde, de lexicale statistiek, de terminologie en de corpuslinguïstiek passeerden de revue. Merkwaaardigerwijze miste de fraseologie of combinatoriek, een discipline die ik juist wezenlijk acht voor de lexicologie wat moge blijken uit de voorafgaande uiteenzetting. Wat niet ontbrak was de connectie met de lexicografie en dat kan ook moeilijk anders want tussen die twee bestaat er een geprivilegieerde relatie die ik ook nu niet achterwege kan laten. Als de lexicografie als 'de beschrijving in een woordenboek van de woordenschat van een taal in functie van gebruikers(groepen)' (13) als studieobject *woordenboeken* heeft en de lexicologie, als de studie van woorden en hun organisatie als betekeniseenheden, *lexica*, dan bestaat er een heel nauwe band tussen die twee. Uit *lexica* kunnen *woordenboeken* worden afgeleid, maar omgekeerd geldt ook dat woordenboeken *lexica dwingen* tot de opname van bepaalde informatie om afgeleid te kunnen worden. Een voorbeeld hiervan is het volgende. Als wij een woordenboek willen maken dat twee erg verwante talen zoals het Nederlands en het Afrikaans aan elkaar koppelt dan kunnen we dat doen op de traditionele manier door een lexeem uit de ene taal aan een ander equivalent lexeem uit de andere taal te koppelen. Echter, dit leidt tot een enorme redundantie, een verdubbeling van de informatie die voor de gebruiker weinig baat oplevert. Zo bv. zouden de trefwoorden ZALM en SALM er dan als volgt uitzien:

NA-deel

ZALM

1 [soort vis] salm

een plakje zalm 'n *repie salm*; verse zalm *vars salm*; een blikje zalm 'n *blikkie salm*;
gerookte zalm *gerookte salm*; <fig.> het neusje van de zalm *die allerbeste*

AN-deel

SALM

1 [soort vis] salm

'n repie salm *een plakje zalm*; vars salm *verse zalm*; 'n blikkie salm *een blikje zalm*;
gerookte salm *gerookte zalm*

Zoals men kan merken, lijken twee nauwverwante talen erg op elkaar in hun 'complementaire' delen, al zijn ze niet volledig elkaars spiegelbeeld. Om dit euvel te verhelpen, heb ik samen met mijn collega's in het ANNA-project (= Afrikaans-Nederlands, Nederlands-Afrikaans woordenboekproject), het *amalgamatiemodel* ontworpen en ontwikkeld (14). Dit model probeert deze redundantie weg te werken zonder gelijkenis en verschil (zie o.m. het figuurlijke gebruik van *zalm* in het Nederlands waar dit ontbreekt in het Afrikaans) uit het oog te verliezen. In ANNA ziet ZALM/SALM er dan als volgt uit:

ZALM/SALM

1 [soort vis]

<<>> verse zalm *vars salm*; een blikje zalm 'n *blikkie salm*; gerookte zalm *gerookte salm*;
>> << een plakje zalm 'n *repie salm*;
<fig.> het neusje van de zalm *die allerbeste*.

ANNA gebruikt de volgende symbolen om gelijkenis/verschil aan te duiden:

<<>>: niet-contrastieve voorbeelden/verbindingen

>> <<: contrastieve voorbeelden/verbindingen

<fig.>: idiomen en figuurlijk taalgebruik

Is de gebruiker alleen geïnteresseerd in het verschil tussen de twee talen dan kan hij/zij het deel tussen <<>> overslaan. Op die wijze definieert de gebruiker zijn eigen 'paden' in het woordenboek, afhankelijk van zijn interesses en noden.

Het ligt niet in mijn bedoeling het amalgamatiemodel hier toe te lichten en verder uit te diepen. Alleen wil ik erop wijzen dat, door rekening te houden met een bepaalde gebruikssituatie en toepassing, er in het lexicon Afrikaans en Nederlands bepaalde informatie moest worden opgeslagen (nl. de verwantschap tussen twee lexemen) om amalgamatie (samenbrengen in één macrostructuur) te bewerkstelligen. Die informatie is immers niet zomaar uit de vormgelijkenis af te leiden. Zo bv. is het Nederlandse *mus* equivalent met het Afrikaanse *mossie*, en niet met het Afrikaanse *mus*, dat correspondeert met het Nederlandse *mutts*.

Dat lexicologie en lexicografie zoveel met elkaar gemeen hebben, heeft natuurlijk ook en zelfs in eerste instantie te maken met het feit dat met name in verklarende woordenboeken

definities centraal staan. Niet voor niets heeft de bekende Franse linguïst en lexicograaf P. Imbs ooit beweerd: 'l'art suprême de la lexicographie c'est la définition.' De band tussen semantische frames en woordenboekdefinities ligt voor de hand en hoeft geen verder betoog. Juist door deze gemeenschappelijke uitdaging ontstaat een ander, op het eerste gezicht wellicht merkwaardig en wat verrassend verband, nl. dat tussen lexicologie en lexicografie enerzijds en poëzie anderzijds. Waarmee ik wil gezegd hebben dat dichters ook goede lexicografen kunnen zijn, al weten zij dat meestal zelf niet en geldt het omgekeerde niet a priori (15). In een boekje waarover ik het later nog wil hebben (16), heb ik een stukje hierover geschreven. Het draagt de titel 'Waarom een (goed) dichter ook een (goed) lexicograaf kan zijn'. Bij wijze van voorproefje laat ik u een paar fragmenten van enkele van mijn favoriete woorden en dichters zien:

• dorp

dorp wordt in de Grote Van Dale 14^e druk als volgt gedefinieerd:

'(bebouwde kom van een) gemeente op het platteland, kleiner dan een stad en groter dan een gehucht'
(GVD 14, 2005: 839).

Bij de Vlaamse dichter Roland Jooris wordt dat:

'een dorp is een cirkel
met de hand rond een
kerk getrokken;'
(R. Jooris 1997: 108).

• schooljuffrouw

Van Dale verwijst door naar *onderwijzers* waar dan het volgende te lezen staat:

'(veroud.) iem. wiens beroep het geven van onderwijs is, m.n. iem. die door het behalen van een akte of diploma bevoegd is tot het geven van lager onderwijs (thans: basisonderwijs)'
(GVD 14, 2005: 2401).

Bij Kees Schippers wordt dit dan:

'mooie schooljuffrouwen van
een jaar of 22, uit de eerste
klas, lijken altijd 27 door
al die kinderen om hen heen.

En 17 als je ze ineens op de fiets
voor het stoplicht ziet wachten.'

(K. Schippers 2003: 'De invloed van kinderen en het verkeer op de leeftijd van schooljuffrouwen', p. 178).

Men zou natuurlijk kunnen beweren dat Schippers helemaal niet definieert, maar dat is volgens mij een kwestie van verwachting en gewoonte: door goed te kijken en over dat wat je ziet, na te denken zoals Schippers doet, leer je de dingen beter zien, beter kennen, beter begrijpen en kan je ze ook aan anderen laten zien, laten kennen, laten begrijpen, en daar gaat het m.i. bij definities om.

• **behoedzaam** als laatste dan:

Bij Van Dale vindt men:

‘erop uit zichzelf of anderen voor schade te behoeden, syn. *bedachtzaam, omzichtig, voorzichtig; behoedzaam schreed hij voort; behoedzaam te werk gaan*’
(GVD 14, 2005: 338).

Bij Judith Herzberg:

‘Behoedzaam is iets anders dan voorzichtig
behoedzaam is twee handen als een koepel
boven iets kostbaars. Je kunt het net niet zien
maar het is iets van waarde, raad je.

Behoedzaam is ook anders dan voorzichtig
als je iets schichtigs nadert. Je bent
niet bang maar wel omzichtig. Je wilt
die ander, die wel bang is, dat besparen.’
(J. Herzberg 2002: 44).

Hiermee, hoop ik, is duidelijk geworden ‘waarom een goed dichter niet alleen een goed lexicograaf, maar ook een goed lexicoloog kan zijn’.

Dames en Heren, Geachte Toehoorders, het wordt tijd om af te ronden.

Gedurende al de jaren dat ik hier werkzaam was, had ik het gevoel dat ik met een heel grote legpuzzel bezig was. Een puzzel met heel veel en heel kleine stukjes. Het leek wel alsof het ene stukje het andere meebracht en er nooit een einde aan de puzzel zou komen. Toch was het puzzelen niet frustrerend of ontmoedigend. Integendeel, gaande de jaren groeide mijn puzzelplezier en met frames als betrouwbare gids of beter, met frames als frame, pasten de stukjes beter en beter bij elkaar en begonnen er zich steeds duidelijker patronen af te tekenen. Zoals echter uit mijn verhaal moge blijken, is de puzzel nog steeds niet af en misschien zal hij dat wel nooit worden. Zo blijft er voor de puzzelaars onder ons een mooie uitdaging bestaan en dat lijkt mij, zowel voor u als voor mij, goed nieuws.

Tot slot wil ik mijn grote dankbaarheid uitspreken tot u allen hier aanwezig. Namen zal ik niet noemen, maar het zou mij genoeg doen, mocht u zich herkennen als ‘schenker’ van één of meer van de volgende ‘giften’ die u mij, bewust of onbewust, hebt gegeven:

ik dank u voor de tijd en de ruimte die u mij hebt gegeven, voor het vertrouwen, het geduld, de vele kansen;

ik dank u voor de wetenschappelijke discussies, gesprekken en inzichten, zoals ik u dank voor de *small talk*, de socio-babbels, de grapjes, de sfeer;

ik dank u voor de mooiste woorden en uitdrukkingen die wij van elkaar leerden: ik van u *achenebbisj* natuurlijk en *aso* en *gestechel*, *soebatten*, *een bakkie doen*, *voor pampus liggen*, *beren op de weg zien*, *Oost-Indisch doof*, *niet door dezelfde deur kunnen*, *een ondergeschoven kindje*, *met zijn neus in de boter vallen* en vele, vele andere – en u van mij: *met zijn gat in de boter vallen*, *een steen niet in de vijver maar in de kikkerpoel gooien*, *ter plaatse trappelen*, *een nieuw samengesteld gezin*, *goesting* natuurlijk, *een lange zwikzwak*, *een zvaantje*, *met een baksteen in zijn maag geboren zijn*, *iemand een bolwassing geven* etc., etc;

ik dank u voor de ernst, de vasthoudendheid, de eerlijkheid, de directheid en evenzeer voor de lichtheid, de speelsheid en de vrijheid waarmee we o.m. acroniemen en afkortingen voor onze projecten mochten verzinnen: DOT, D-TALE, RBN, RBBN, ANNA, OMBI, CORNETTO;

ik dank u voor de steun, de hulp, de sympathie, het schouderklopje, het knipoogje, de vriendschap;
ik dank u ten slotte voor het feit dat ik mezelf mocht zijn hier aan deze instelling, deze vrijplaats, een vrije universiteit, een werkplek die mijn landgenoot, de schrijver Louis-Paul Boon met een mengeling van respect en milde ironie ooit noemde: 'het fabriek, het fabriek van het universele verstand'.
Ik heb gezegd.

Noten

- (1) Volgens *Van Dale* gaat het hier om homoniemen: woorden die ofwel een geheel verschillende etymologie, ofwel een sterk verschillende betekenis hebben.
  - (2) Zodat verschil/gelijkenis/relatie tussen taaluitingen duidelijk wordt.
  - (3) Een goed overzicht mbt. semantische netwerken biedt Sowa in zijn artikel *Semantic Networks* (Sowa 2002). Later kwam ook het *web* als metafoor in gebruik (zie o.m. G. Booi 2005).
  - (4) Voor meer informatie zie o.m. Martin 2001: 65 en vlg.
  - (5) Zie hiervoor Cruse 1986: 16 en vlg. waar hij het heeft over noodzakelijke (*criteria*l), verwachte (*expected*), mogelijke (*possible*) en niet-mogelijke (*non-possible*) kenmerken.
  - (6) Uit de inverse relatie voor *viool* met *vioolkist*.
  - (7) Dit gebeurt door middel van zogenaamde *shifts*, zoals een *shift* van Concreet naar Abstract (figuurlijke betekenis van *destroy*) of door middel van specificaties (van Concreet naar Concreet Menselijk) of implicaties (Menselijk impliceert niet alleen fysische maar ook psychische aspecten). Zie hiervoor Martin 1991: 47-48.
  - (8) Niet behandeld is o.m. het aspect van de *multimodale* representatiemogelijkheden die frames mogelijk maken. Ik verwijs hiervoor naar Fernandes 2004.
  - (9) Voor meer details zien Martin, te verschijnen.
  - (10) In het Belgisch Nederlands wordt in de omgangstaal ook *maken* gebruikt.
  - (11) Bijvoorbeeld: de klasse van dranken waarvoor de speciale bereidingswijze erin bestaat dat je heet water over gedroogde en gemalen bladeren (thee) dan wel over gebrande en gemalen bonen dient te gieten.
  - (12) De term komt van drs. Jeroen Redel tijdens een discussie over het onderwerp. Waarvoor hier mijn dank.
  - (13) Martin 1988: 17.
  - (14) Voor meer details zie Martin 2005.
  - (15) 'Mijn eerste Van Dale' (Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie 2005) vormt hierop een 'kleine', pretentieloze uitzondering. Het bevat teksten van L. Schlichting, B. Sluyzer en M. Verburg (en tekeningen van P. Gerritsen) die weliswaar geen gedichten zijn, maar wel alleraardigste versjes zoals het volgende over *koffie*:
Druppel drup. Opa zet koffie.
Pruttel prut, de koffie is klaar.
Suiker, melk, en roeren.
Niet te heet? Drinken maar.
- In elk geval een mooi voorbeeld van hoe een kennisframe kan ingevuld worden, rekening houdend met het kennisniveau voor wie het bedoeld is (kinderen vanaf 2 jaar).
- (16) Zie Martin 2006.

Verwijzingen

- Booij, G. (2005). *Een web van woorden*. Inaugurele rede. Leiden: Universiteit Leiden.
- Cruse, D. (1986). *Lexical Semantics*. Cambridge: CUP.
- Deleu, J. (2002). *Een menigte van talen* (bloemlezing met daarin het gedicht van Judith Herzberg 'Behoeftzaamheid'), Tiel: Lannoo.
- Evens, M. (ed.) (1988). *Relational Models of the Lexicon*. Cambridge, Mass.: CUP.
- Fernandes, C.M. (2004). *Interactions between words and images in lexicography: towards new multimedia dictionaries*. Doctoral dissertation. Lisbon: Universidade Nova de Lisboa.
- Fillmore, C. (1977). Scenes-and-frames semantics. In: A. Zampolli, (ed.) *Linguistic Structures Processing*. Amsterdam: North Holland, 55-81.
- Fillmore, C., Johnson, C. & Petruck, M. (2003). Background to FrameNet. In: *IJL*, vol. 16, 235-250.
- Jooris, R. (1997). *Bloemlezing uit de poëzie van Roland Jooris*, samengesteld door S. Evenepoel, Gent: Poëziecentrum.
- Martin, W. (1988). *Een kwestie van woorden*. Inaugurele Rede. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Martin, W. (1990). Over de organisatie van (computer) lexica. In: H. Baayen en G. Booij (eds.) *Jaarboek 1990 Corpusgebaseerde Woordanalyse*. Amsterdam: Vakgroep Taalkunde VUA, 119-134.
- Martin, W. (1991). On the dynamic organization of (computer) lexicons. In: S. Granger (ed.) *Perspectives on the English Lexicon*. Louvain-la-Neuve: Cahiers de l'Institut de Linguistique de Louvain, 43-50.
- Martin, W. (2001). A frame-based approach to polysemy. In: H. Cuyckens and B. Zawada (eds.) *Polysemy in Cognitive Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 57-81.
- Martin, W. (2003). Definitions and Collocations in Dictionaries. In: H. Wiegand, (ed.) *Lexicographica*. Series Maior, Bd. 113, 3-23.
- Martin, W. (2004). Frames, lexicons and the construction of learner's dictionaries. In: H. Aertsen e.a. (eds.) *Words in their places*. Amsterdam: Fac. Letteren, 395-405.
- Martin, W. (2005). ANNA and a 'new' lexicography for South Africa. In: G. Schutte and H. Wels (eds.) *The Vrije Universiteit and South Africa, from 1880 to the present and towards the future: images, practice and politics*. Amsterdam: Rozenberg, 49-57.
- Martin, W. (2006). Over definities in woorden- en andere boeken. Of hoe een (goed) dichter ook een (goed) lexicograaf kan zijn. In: W. Martin, *Over Woordenboeken*. Utrecht: Het Spectrum.
- Martin, W. (te verschijnen). A unified approach to semantic frames and collocational patterns.
- Minsky, M. (1975). A Framework for Representing Knowledge. In: P. Winston, (ed.) *The Psychology of Computervision*. New York: McGraw Hill, 211-277.
- Schippers, K. (2003). *Een leeuverik boven een weiland – gedichten*, 3^e druk. Amsterdam: Querido.
- Sowa, J. (2002). *Semantic networks*, ms. (www.jfsowa.com/pubs/semnet).
- Wermuth, C. (2004). *Een framegebaseerde benadering van classificatie rubrieken: cardiovasculaire rubrieken als case study*. Academisch proefschrift. Amsterdam: Vrije Universiteit.